

ADAM LARYSZ

Nowe dane na temat fauny motyli (Lepidoptera) Górnego Śląska

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1925794>

Dział Przyrody, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom, Polska,
e-mail: a.larysz@muzeum.bytom.pl

Abstract: Materials to the knowledge of the fauna of Lepidoptera of the Upper Silesia.

As a result of the recent field research new data for 11 species of moths from the Upper Silesia are presented. Out of them 6 are for the first time found in this area: *Monochroa sepicolella*, *Caryocolum alsinella*, *Caryocolum proxima*, *Helcystogramma albinervis*, *Acleris cristana* and *Grapholita lobarzewskii* (marked with an asterisk). The *Carpatolechia decorella*, *Celypha woodiana*, *Ancylis tineana*, and *Catoptria fulgidella* are rarely spotted in Silesia. Record of *Aedia funesta* is the first after an interval of more than a hundred of years.

Key words: Lepidoptera, Gelechiidae, Tortricidae, Crambidae, Noctuidae, new data, Upper Silesia, faunistics.

WSTĘP

Praca przedstawia nowe dane faunistyczne dla 11 gatunków motyli, należących do rodzin Gelechiidae, Tortricidae, Crambidae oraz Noctuidae, 6 z nich to gatunki nowe dla województwa śląskiego (zaznaczone „*“). Są one wynikiem badań lepidopterofauny, prowadzonych na Górnym Śląsku w latach 2015-2018. Odłowcy nocne prowadzono z użyciem ekranu świetlnego z lampami żarowo-rtęciowymi oraz świetłówkami emitującymi światło nadfioletowe (UV). Nazewnictwo i systematykę przyjęto według najnowszego wykazu rozmieszczeniowego motyli Polski BUSZKO & NOWACKIEGO (2017).

Okazy dowodowe znajdują się w zbiorach Działu Przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (USMB) oraz w kolekcji Grzegorza Gawlika.

Składam serdeczne podziękowania Grzegorzowi Gawlikowi za udostępnienie materiałów do niniejszej pracy.

Gelechiidae STANTON, 1854

**Monochroa sepicolella* (HERRICH-SCHÄFFER, 1854) (Ryc. 1)

Mysłowice-Ćmok [CA66], 22.05.2018, 1 ex. do świetłówki UV, leg. et det.
A. Larysz.

Wykazany z 9 województw, głównie na południu i wschodzie kraju (BUSZKO & NOWACKI 2017), nowy dla województwa śląskiego.

***Carpatolechia decorella* (HAWORTH, 1812) (Ryc. 2)**

Mysłowice-Ćmok [CA66], 12.02.2018, prep. genit. 6/2018, 1♀ zimująca w mieszkaniu, leg. et det. A. Larysz.

W Polsce podany z 9 województw: (BUSZKO & NOWACKI 2017). Pierwszy raz stwierdzony w województwie śląskim w lesie w Mysłowicach-Słupnej [CA66] (LARYSZ 2010). Drugie stanowisko w województwie śląskim.

****Caryocolum alsinella* (ZELLER, 1868) (Ryc. 3)**

Mysłowice-Ćmok [CA66], 17.08.2017, 1♂ do świetłówki UV, prep. genit. 38/2017, leg. et det. A. Larysz.

Gatunek rzadko spotykany (BARANIAK *et al.* 2014), znany z 6 województw na północy i wschodzie kraju (BUSZKO & NOWACKI 2017), z województwa śląskiego dotąd nie podawany.

****Caryocolum proxima* (HAWORTH, 1828) (Ryc. 4)**

Mysłowice-Ćmok [CA66], 23.07.2017, 1♀ do świetłówki UV, prep. genit. 36/2017, leg. et det. A. Larysz.

Gatunek spotykany bardzo rzadko, znany tylko z 3 województw: lubuskiego, wielkopolskiego i łódzkiego (BUSZKO & NOWACKI 2017). Gatunek nowy dla fauny województwa śląskiego.

****Helcystogramma albinervis* (GERASIMOV, 1929) (Ryc. 5)**

Mysłowice-Ćmok [CA66], 25.07 i 4.08.2018, po 1 ex. do świetłówki UV, leg. et det. A. Larysz.

Gatunek o zasięgu obejmującym wschodnią Europę, znany z Rosji, Łotwy, Węgier, Polski, Rumunii, Słowacji i Ukrainy (NIEUKERKEN & KARSHOLT 2018), kilka lat temu znaleziony również w Austrii (RIST 2014). W Polsce wykazany tylko z czterech województw: podlaskiego, lubelskiego, łódzkiego i małopolskiego (BUSZKO & NOWACKI 2017), w ostatnich latach stwierdzony również w województwie podkarpackim (POLSKIE FORUM ENTOMOLOGICZNE 2018). Jego pojaw na Śląsku może wskazywać na ekspansję ze wschodu na zachód kraju. W Polsce pojawia się od maja do września, w dwóch pokoleniach (BUSZKO dane niepubl., POLSKIE FORUM ENTOMOLOGICZNE 2018). Takson nowy dla województwa śląskiego.

Tortricidae LATREILLE, 1802

****Acleris cristana* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) (Ryc. 6)**

Rybnik-Śródmieście [CA25], 26.07.2018, 1 ex. do światła w przydomowym ogrodzie, leg. et det. G. Gawlik.

Gatunek wykazany z Polski z 7 województw, głównie na zachodzie kraju (BUSZKO & NOWACKI 2017). Nowy dla województwa śląskiego.

Celypha woodiana (BARRETT, 1882) (Ryc. 7)

Rybnik-Śródmieście [CA25], 03.08.2018, 1 ex. do światła w przydomowym ogrodzie, leg. et det. G. Gawlik.

Zwójka znana dotąd z 6 województw (BUSZKO & NOWACKI 2017). W tym samym czasie złowiony również w rezerwacie „Łęczczok“ k. Raciborza (LARYSZ & MAROŃ 2018) jako nowy dla Śląska. Drugie stanowisko w województwie śląskim.

Ancylis tineana (HÜBNER, 1799) (Ryc. 8)

Mysłowice-Ćmok [CA66], 19.07.2017, 1 ex. do świetlówki UV, leg. et det. A. Larysz.

Gatunek spotykany niezbyt często, wykazany niemal z całego kraju, z 13 województw (BUSZKO & NOWACKI 2017). Nowe stanowisko w województwie śląskim.

****Grapholita lobarzewskii*** (NOWICKI, 1860) (Ryc. 9)

Mysłowice-Ćmok [CA66], 27.05.2018, 1 ex. do świetlówki UV, leg. et det. A. Larysz.

Do niedawna wykazany tylko z województw małopolskiego i łódzkiego (BUSZKO & NOWACKI 2017), w 2017 roku stwierdzony po raz pierwszy w Wielkopolsce (LARYSZ & ZAMORSKI 2017). Nowy dla fauny województwa śląskiego.

Crambidae LATREILLE, 1810

Catoptria fulgidella (HÜBNER, 1813) (Ryc. 10)

Mysłowice-Ćmok [CA66], 20.08.2018, 1 ex. do świetlówki UV, leg. et det. A. Larysz.

Gatunek spotykany w suchych miejscach, na Górnym Śląsku rzadko, historyczne dane pochodzą z Zawiercia (MASŁOWSKI & MASŁOWSKI 1929, ROMANISZYN & SCHILLE 1930). Wykazany prawie z całego kraju, z wyjątkiem województwa opolskiego (BUSZKO & NOWACKI 2017). Nowe stanowisko w województwie śląskim.

Noctuidae LATREILLE, 1809

Aedia funesta (ESPER, 1786) (Ryc. 11)

Rybnik-Śródmieście [CA25], 29.05.2015, 1 ex. do światła w przydomowym ogrodzie, leg. et det. G. Gawlik.

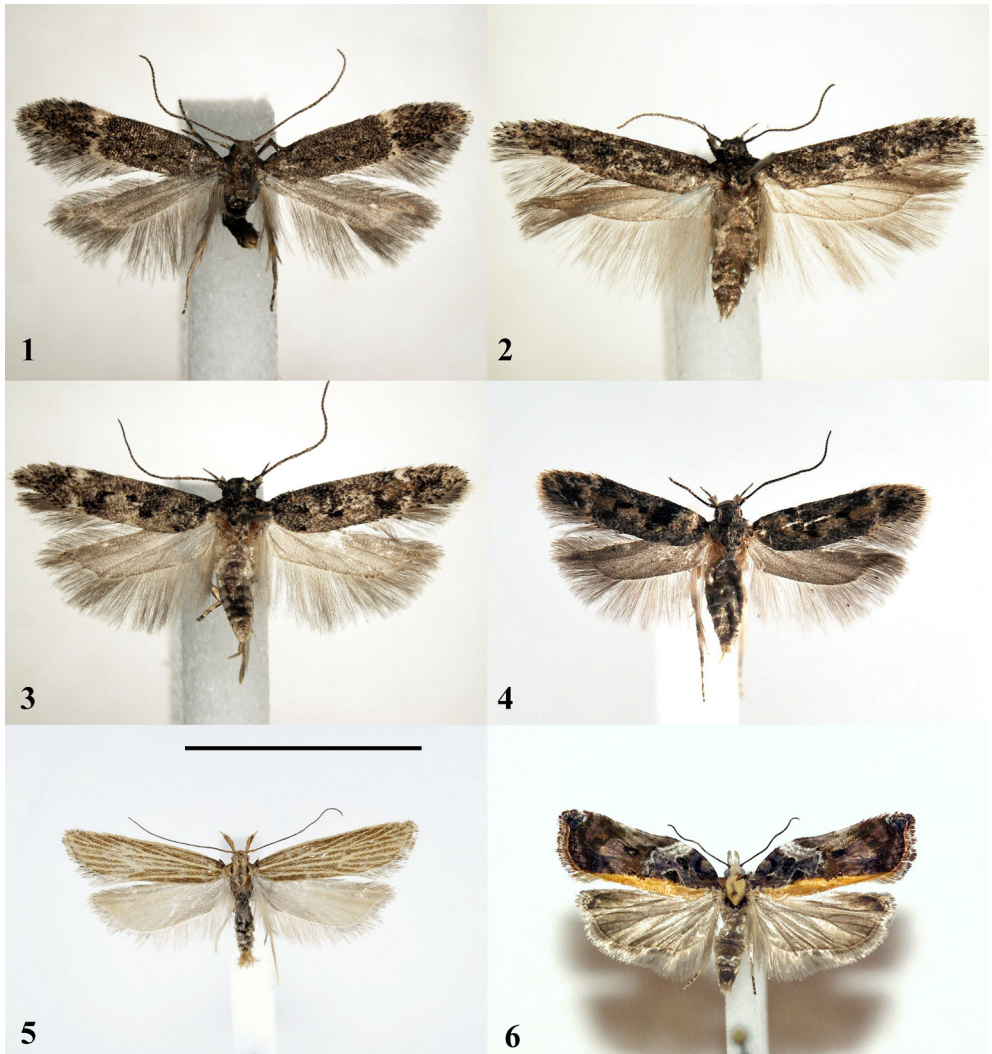
Bardzo rzadki, kserotermofilny gatunek sówki, historyczne dane ze Śląska podaje WOCKE (1882) z Wrocławia, Legnicy, Międzyzlesia k. Kłodzka i Raciborza, co później potwierdza też WOLF (1935). Wykazany także z Wielkopolski, z Jeżewa k. Poznania (ROMANISZYN & SCHILLE 1929). W 1955 roku wykazany z Czorsztyna w Pieninach (BŁESZYŃSKI *et al.* 1965). Współcześnie, jedynym znanym miejscem występowania tej sówki w Polsce jest rezerwat „Bielinek“ n. Odrą (NOWACKI 2004, BŁAIK 2010). Pojaw w śródmieściu Rybnika tego rzadkiego, zagrożonego w Polsce gatunku, może wydawać się zaskoczeniem, jednak w miejscu tym jest dużo zieleni i tuż obok jest nasyp kolejowy z bogatą roślinnością, wśród której rosną powój polny (*Convolvulus arvensis* L.) oraz kielisznik zaroślowy (*Calystegia sepium* L. R. BR.), rośliny żywicielskie gąsienic

A. funesta. Warto też nadmienić, że w miejscu odłowu *A. funesta*, regularnie przylatuje do światła *Tyta luctuosa* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775), gatunek sówki o podobnych preferencjach środowiskowych, mający również te same rośliny żywicielskie gąsienic, co *A. funesta*. Oczywiście, nie ma pewności, czy złowiony osobnik pochodzi z populacji rozwijającej się w tym miejscu, czy też przybył z południa, od czeskiej strony. Z drugiej strony całkiem prawdopodobna wydaje się hipoteza, że gatunek ten przybył w to miejsce drogą kolejową, podobnie jak to miało miejsce w przypadku modliszki zwyczajnej *Mantis religiosa*, którą po raz pierwszy na Śląsku wykazano z Chorzowa, gdzie została znaleziona na pastwisku w pobliżu nasypu kolejowego (PAX 1920, KADEJ *et al.* 2018). Literatura podaje wiele przykładów na to, że torowiska i nasypy kolejowe są dogodnymi szlakami migracji entomofauny (KOWALCZYK & ŚLIWIŃSKI 1996, KADEJ *et al.* 2018).

Dalsze badania entomofauny w tym miejscu mogą potwierdzić czy mamy do czynienia z występowaniem stałej populacji *Aedia funesta* na terenie Rybnika, czy był to tylko pojedynczy pojaw. Jest to drugie, po ponad stu latach, stwierdzenie tego bardzo rzadkiego gatunku sówki w województwie śląskim.

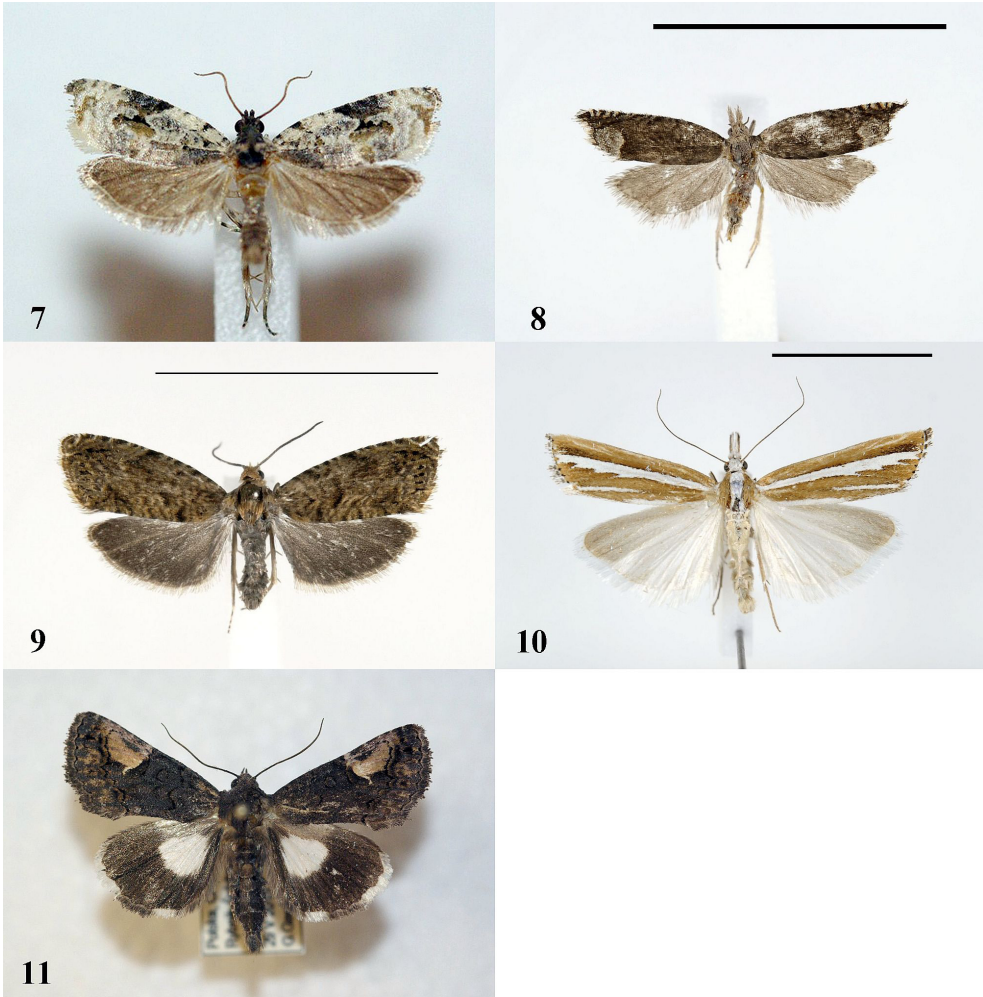
PIŚMIENNICTWO

- BARANIAK E., WALCZAK U., KARSHOLT O. 2014. Materiały do znajomości Gelechiidae (Lepidoptera) Wielkopolskiego Parku Narodowego. *Wiadomości entomologiczne* 33(1): 21-31.
- BLAIK T. 2010. Nowe dane i uwagi o motylach większych (Macrolepidoptera) rezerwatu „Bielinek”. *Acta entomologica silesiana* 18: 41-63.
- BŁEŻYŃSKI S., RAZOWSKI J., ŻUKOWSKI R. 1965. Fauna motyli Pienin. *Acta Zoologica Cracoviensia* 10(5): 375-493.
- BUSZKO J., NOWACKI J. (Eds.) 2017. A Distributional Checklist of the Lepidoptera of Poland. *Polish entomological monographs* 13: 1-222.
- KADEJ M., DOBOSZ R., MARTYNIAK K., REGNER J., DOLATA P.T., SMOLIS A., TARNAWSKI D. 2018. Nowe stwierdzenia modliszki zwyczajnej *Mantis religiosa religiosa* (LINNAEUS, 1758) (Insecta: Mantodea) na Śląsku oraz w Południowej Wielkopolsce. *Acta entomologica silesiana* 26(042): 1-9 [online]. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1480759>.
- KOWALCZYK J.K., ŚLIWIŃSKI Z. 1996. Tereny kolejowe ostoją interesującej entomofauny. *Chrońmy Przyrodę Ojczyznę* 52: 108-109.
- LARYSZ A. 2010. Nowe i rzadkie gatunki motyli (Lepidoptera) w faunie Górnego Śląska. *Acta entomologica silesiana* 18: 92.
- LARYSZ A., MAROŃ J. 2018. Nowe dane na temat motyli (Lepidoptera) rezerwatu „Łęczczok”. *Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda* 24(003): 1-10. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1924961>.
- LARYSZ A., ZAMORSKI R. 2017. Materiały do poznania fauny motyli (Lepidoptera) Polski. *Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda* 23(001): 5-13. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.839616>.
- MASŁOWSKI L., MASŁOWSKI M. 1929. Motyle okolic Zawiercia. II cz. *Polskie Pismo Entomologiczne* 8(1-4): 1-51.
- NIEUKERKEN E.J. van, KARSHOLT O. 2018. Lepidoptera, Gelechiidae. Fauna Europaea, version 2017.06. <https://fauna-eu.org>.
- NOWACKI J. 2004. *Aedia funesta* (ESPER, 1786), In: GŁOWAĆIŃSKI Z., NOWACKI J. (Eds), Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków-Poznań: 275-276.
- PAX F. 1920. Beitrag zur Orthopterenfauna Schlesiens. *Zeitschrift für wissenschaftliche Insektenbiologie* 16(3/4): 41-42.
- POLSKIE FORUM ENTOMOLOGICZNE 2018. PFEnt., accessed 3 November 2018. <http://entomo.pl/forum/viewtopic.php?f=96&t=21908&hilit=Helcystogramma+albinervis>.
- RIST O. 2014. Erstnachweise von *Elachista pomerana* (Lepidoptera: Elachistidae) und *Helcystogramma albinervis* (Lepidoptera: Gelechiidae) aus Österreich. *Zeitschrift der Arbeitsgemeinschaft Österreichischer Entomologen* 66: 1-5.
- ROMANISZYN J., SCHILLE F. 1929. Fauna motyli Polski. Tom I. *Prace monograficzne Komisji fizjograficznej PAU* 6: 1-552.
- ROMANISZYN J., SCHILLE F. 1930. Fauna motyli Polski. Tom II. *Prace monograficzne Komisji fizjograficznej PAU* 7: 1-358.
- WOCKE M.F. 1872. Verzeichniss der Falter Schlesiens. *Zeitschrift für Entomologie. Neue Folge* 3: 1-86.
- WOLF P. 1935. Die Großschmetterlinge Schlesiens. *Auf Veranlassung des Vereins für schlesische Insektenkunde zu Breslau* 3(1): 161-344.

Ryc. 1–6. 1. *Monochroa sepicolella* (rozp. skrz. 10,4 mm), Mysłówice-Ćmok, 22.05.2018; 2. *Carpatolechia decorella* (rozp. skrz. 11,3 mm), Mysłówice-Ćmok, 12.02.2018; 3. *Caryocolum alsinella* (rozp. skrz. 10,3 mm), Mysłówice-Ćmok, 17.08.2017; 4. *Caryocolum proxima* (rozp. skrz. 10 mm), Mysłówice-Ćmok, 23.07.2017; 5. *Helcystogramma albinervis* (skala = 1cm), Mysłówice-Ćmok, 4.08.2018; 6. *Acleris cristana* (rozp. skrz. 20 mm), Rybnik-Śródmiście, 26.07.2018 (fot. 1–5 A. Larysz, fot. 6 G. Gawlik).

Figs. 1–6. 1. *Monochroa sepicolella* (wingspan 10,4 mm) Mysłówice-Ćmok, 22.05.2018; 2. *Carpatolechia decorella* (wingspan 11,3 mm) Mysłówice-Ćmok, 12.02.2018; 3. *Caryocolum alsinella* (wingspan 10,3 mm) Mysłówice-Ćmok, 17.08.2017; 4. *Caryocolum proxima* (wingspan 10 mm) Mysłówice-Ćmok, 23.07.2017; 5. *Helcystogramma albinervis* (scale bar = 1cm) (Mysłówice-Ćmok, 4.08.2018); 6. *Acleris cristana* (wingspan 10 mm) Rybnik-Śródmiście, 26.07.2018 (photos 1–5 A. Larysz, photo 6 G. Gawlik).

Ryc. 7–11. 7. *Celypha woodiana* (rozp. skrz. 15 mm) Rybnik-Śródmieście, 03.08.2018; 8. *Ancylis tineana* (skala = 1cm) Mysłowice-Ćmok, 19.07.2017; 9. *Grapholita lobarzewskii* (skala = 1cm) Mysłowice-Ćmok, 27.05.2018; 10. *Catoptria fulgidella* (skala = 1cm) Mysłowice-Ćmok, 20.08.2018; 11. *Aedia funesta* (rozp. skrz. 32 mm) (Rybnik-Śródmieście, 29.05.2015) (fot. 8–10 A. Larysz, fot. 7,11 G. Gawlik).

Figs. 7–11. 7. *Celypha woodiana* (wingspan 15 mm) Rybnik-Śródmieście, 03.08.2018; 8. *Ancylis tineana* (scale bar = 1cm) Mysłowice-Ćmok, 19.07.2017; 9. *Grapholita lobarzewskii* (scale bar = 1cm) Mysłowice-Ćmok, 27.05.2018; 10. *Catoptria fulgidella* (scale bar = 1cm) Mysłowice-Ćmok, 20.08.2018; 11. *Aedia funesta* (wingspan 32 mm) Rybnik-Śródmieście, 29.05.2015 (photos 8–10 A. Larysz, photos 7,11 G. Gawlik).

Accepted: 26 October 2018; published: 4 December 2018

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>